

Formidling – hva mener vi nå med det?

Av byarkivar Arne Skivenes

Plutselig snakker alle om formidling.

Vel... ikke akkurat plutselig, men i løpet av de siste 3-4 årene har spørsmålet om formidling fått en helt annen plass i arkivdiskusjoner, i seminarprogrammer, i prioriteringer, i det hele tatt... Kanskje det var Stortingsmelding nr 22, 1999-2000 som markerte vendepunktet her med sin vektlegging at arkiv, museum og bibliotek måtte opptre som historiefortellere.

Debatten gikk en stund mye på hvordan formidle: utstillinger, nettpresentasjoner, publisering, arbeid med skolene etc. Selv har jeg bidratt litt med å diskutere digitalisering og arkivformidling over internett. Se Arkivråd (3/2003): ”Spotlight eller god almenbelysning. Arkivmateriale på nettet – tanker ved en korsvei.” og ”Oppslagsverket <oVe> - nettbasert arkivinformasjon på brukerens premisser”

(<http://www.bergen.kommune.no/byarkivet/dokumenter.html>) Diskusjonen har den siste tiden begynt å svinge mer til hva vi mener med formidling, og det er i grunnen like greitt, siden det er åpenbart at om dette er meningene delte.

Hva er formidling?

Her hadde jeg tenkt å starte med Store norske leksikons definisjon av formidling, men så må jeg registrere at dette leksikonet ikke har dette begrepet som oppslagsord i det hele tatt. Men min utgave er fra 1983, så jeg går til internettutgaven av Caplex – det må da være moderne nok? - med samme resultat. Så går jeg til Museumshåndboken – det svære oppslagsverket fra begynnelsen av 90-tallet, her må vel være noe? Men heller ikke her er begrepet brukt. Derimot står det en masse om ”utadrettet virksomhet”, og det var jo det vi gjerne snakket om selv også, som et samlebegrep for utstillinger, foredrag og publikasjoner. ”Formidling” i den betydning vi her snakker om, later til å være et svært nytt begrep.

I Bokmålsordboka på nettet, levert av Dokumentasjonsprosjektet, finner jeg:

”**formid’le** v1 (av *II *for-*, fra lty) være mellommann for, overføre *f- kontakt / f- arbeid, kunnskap* / adj i pr pt: *f-nde organ* .

formid’ling fl el. m1 det å formidle *ved NNs f- / arbeidsf- .*”

Et søk på Kvasir gir 69 treff, finansformidling, formidling av feriehus, formidling av fisk og skalldyr, artistformidling, boligformidling, arbeidsformidling, kontaktformidling, vikarformidling etc.

Det eneste som minner om vårt område er to lenker, til Astrup Fearnley Museet og til Preus Fotomuseum.

Men iallfall, her – i norsk dagligtale - har vi fremdeles den opprinnelige betydningen av å formidle: å være **mellommann** for, å **overføre**, å **være bindeledd** mellom den som har et behov og den/det som kan tilfredsstille det. I arkivvirksomheten er vi vel kjent med dette. I svært mange tilfeller er arkivaren et helt nødvendig mellomledd mellom kunden og arkivsakene: å identifisere hvilke saker som besvarer spørsmålet, finne dem frem, noen ganger hjelpe å lese, forklare kontekst, vanskelige ord og uttrykk, gammel mål og vekt etc. I noen grad til og med rekonstruere historien, dersom kildematerialet ikke kan benyttes av

kunden selv, på grunn av tilgjengelighetsregler. Slik formidlingstjeneste har arkivinstitusjonene drevet til alle tider. Bibliotekarens formidlingssituasjon har mange likhetstrekk: å finne bøker om Hans Nielsen Hauge eller Midt-Østen, evt. svenske herregårdsromaner eller fransk eksistensialisme.

Dette er – slik jeg ser det - den **egentlige**, den **grunnleggende** arkivformidling: den som aksentuerer arkivarens rolle som fagperson mellom arkivmaterialet og brukeren, rollen som medium. Den kan utøves på mange måter, både skriftlig, muntlig og billedlig, men den har sitt startpunkt i at publikum har et uttrykkelig behov. Ved Bergen Byarkiv kommer dette sterkest til uttrykk akkurat nå ved hundretalls tidligere barnehjemsbarn som kommer til oss for å få dokumentert sine tidlige barneår, med den hensikt å kreve erstatning og oppreisning. Hver av disse henvendelsene krever dagers – noen ganger ukers – arbeid av våre saksbehandlere: Lokalisere spredte opplysninger i mange arkiver (for noen ”mappe” finnes som regel ikke), sette sammen historien, kopiere, vurdere tilgangsproblematikk, ivareta en persons innsynsrett samtidig som andre personers personvern ivaretas, og ikke minst: den rent menneskelige kontakt med personer som må rippe opp i en traumatisk fortid, og som kan ha vanskelig for å forstå at det er så lite som lar seg dokumentere. Denne typen henvendelser ville vært utenkelig å betjene som ”selvhjelp” på en lesesal eller som internettløsninger. Det som kjennetegner en svært stor del av denne formidlingsvirksomheten er at det er **viktig** for den som spør å få et svar. Ganske ofte av en kvalitativt annen viktighetsgrad enn det er for noen å se en utstilling eller å lese en god bok.

Men det er ikke denne form for formidling som er i sentrum for oppmerksomheten nå. ABM-meldingen sier det slik: *”Tilgangsaspektet krev at dei tenestene arkiv, bibliotek og museum skal yta, ikkje kan avgrensast berre til passiv tilrettelegging av materialet. Ei aktiv formidling der institusjonane på ulike måtar oppsøker eit publikum, er vel så viktig både i eit demokratiperspektiv og i eit allment kulturperspektiv. ... ”*(s.16)

Her betones vekten av en ”aktiv” utadrettet virksomhet, det er ikke nok å sitte med svarene, og vente på at noen skal spørre. Andre sentrale begreper her er tilrettelegging og tilgjengeliggjøring. Ordning og katalogisering, fremfinning til lesesal, veiledning på lesesalen henregnes ofte til disse kategoriene. For noen er dette fremdeles sentrale elementer i formidlingsarbeidet, for andre er ikke dette formidling i det hele tatt.

Der ABM-meldingen søker å **utvide** formidlingsbegrepet (som vist i sitatet over) ved å ta utgangspunkt i tilrettelegging etc og legge til mer utadrettede formidlingsformer, er det nå en del deltakere i debatten som vil **avgrense** begrepet, slik at det ikke lenger skal dekke tilrettelegging og veiledning.

Et eksempel på dette finnes i en del utspill fra ABM-utvikling, for eksempel i en diskusjon omkring kriterier i arkivstatistikk:

*”Har ein kommune etablert eit kommunearkiv, dersom den oppbevarer sitt ordna og katalogiserte eldre arkiv og lar (den daglege) arkivtenesta ekspedere **tilfeldige** forespørslar om bruk?”*

*”Eit anna spørsmål er kva kategoriar og definisjonar ein skal bruke for å måle bruk av arkiva: Er til dømes tilgjengeleggjering av arkiv på ein lesesal å rekne som formidling, **eller skal ein stille strengare krav** for å kunne bruke dette omgrepet? **Tilsvarande spørsmål** kan stillast når ein skal kategorisere tilgjengeleggjering av arkivkjelder på Internett.”* (mine

uthevinger) (Gudmund Valderhaug: Arkivstatistikk, Statistikken som manglar. I: Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2002. ABM-skrift #4, desember 2003)

Ranveig Låg Gausdal fra samme institusjon besvarer disse spørsmålene noen få måneder senere: *"Jeg tror ikke det er hensiktsmessig å betrakte katalogisering og annen tilgjengeliggjøring som formidling og vil ta til orde for en løsning hvor vi reserverer begrepet for publikumsrettet virksomhet utover det vi vanligvis vil betrakte som alminnelig tilgjengeliggjøring. (...) katalogisering, lesesalsløsninger, veiledning og fremfinning (vil) ikke være å regne som formidling, mens for eksempel utstillinger, foredrag, artikler, undervisningsopplegg og omvisninger vil være det. Distinksjonen kan ikke være avhengig av medium. Ren spredning og distribusjon av arkivmateriale ved hjelp av nye medier som mikrofilm og Internett vil ikke være formidling, mens nettutstillinger vil være det."* (Arkivmagasinet1/04)

ABM-U vil altså i sitt begrepsapparat ikke inkludere tilgjengeliggjøring og veiledning i sitt formidlingsbegrep. Dette er for å avklare begreper, forenkle statistikken og gjøre debatten klarere, sies det. Hva er det som er så galt med det da? Det ene er at den formidling som er **typisk** og spesiell for arkivvirksomheten, nemlig den forklarende, tilretteleggende og personlige arkivaren, nå ikke lenger skal kjennes verdig til denne betegnelsen. Det må stilles *"strengere krav."* Karakteristikkene som følger med beskrivelsen av denne typen formidling er ikke nådige: vi *"vidarefører ein tradisjon som fungerer udemokratisk og er teknologisk utdatert"*.

Det andre er at vi altså – for å sette det på spissen - driver formidling mens vi dytter vårt materiale på folk som i utgangspunktet ikke har bedt om det, mens vi altså ikke driver formidling mens vi hjelper folk til rette for å finne svar på spørsmål som er så viktige for dem at de oppsøker oss for å finne svar. Er det bare meg som synes dette er å snu saken på hodet?

En artig parallell til denne debatten finnes i en artikkel av den amerikanske arkivaren Tamar G. Chute: *"What's in a name? Outreach vs. Basic Services."* Den engelskspråklige arkivverdenen mangler et begrep som er parallelt til vårt formidlingsbegrep. Det sentrale begrepet der er "outreach", som altså betoner de aktive relasjonene utover institusjonens grenser. Det tradisjonelle innholdet i outreach-begrepet ligner mye på det "nye" formidlingsbegrepet som er skissert ovenfor: utstillinger, foredrag, omvisninger, nettpresentasjoner, men det inkluderer også arkivdanning og arbeid for å styrke relasjonene med de som gir penger og arkivmateriale til institusjonen. Språket er med på å prege tankene våre: når vekten ligger på det utadrettede, blir også arkivdanning en del av det. Det interessante med Chutes artikkel er at hun påpeker at mange finner outreach-begrepet for trangt, slik det defineres av SAA: "organized activities of archives or manuscript repositories intended to acquaint potential users with their holdings and their research and reference value." . Og hun påpeker at stadig flere vil inkludere veiledningstjeneste og referansetjeneste inn i dette (tradisjonelt er dette regnet til "Basic services") selv om dette verken er organisert aktivitet eller begrenser seg til potensielle brukere. Hun konkluderer slik *"Archivists will need to broaden their scope to include not only what is done specifically as an outreach event, but also the teaching and education that happens at the archives every day."* (Journal of Archival Organization. 2002, nr 1.)

Hva mener så jeg er formidling? Alt som kan lette tilgangen til arkivmateriale og øke interessen for det og bruken av det. Katalogisering og trykte veiledninger er det, personlig veiledning, hjelp til forståelse av kontekst og vanskelige ord er det, saksbehandling og

samtaler er det, kildeutgivelser, transkripsjoner og databaser er det, utstillinger, både tradisjonelle og nettbaserte er det, omvisninger, foredrag og "åpent hus" er det, undervisningspakker for skole og universitet er det, bøker og artikler basert på arkivmaterialet er det, og ikke minst er det (og vil det bli) formidlingsformer som er i sin spede begynnelse: nettspill, aktuell kommentar, dialogbaserte referanseverk på nett osv. Og de mest spennende er kanskje de som ingen har tenkt på ennå, men som ligger der for den som vil utnytte den nye teknologiens muligheter til fulle.

Jeg mener alt dette er formidling, og jeg mener alt dette er viktige aktiviteter som arkivinstitusjonene må velge blant, når de definerer hvordan de vil profilere seg og promotere sitt materiale. I denne artikkelen legger jeg nokså ensidig vekt på enkelte aspekter, fordi jeg synes de tenderer mot å bli ignorert. Det betyr ikke at jeg mener de andre sidene ikke er viktige.

Hvor viktig er formidlingen?

Vi sier alle at hensikten med å bevare arkiver er at de skal bli brukt. Arkivene inneholder et potensiale til kunnskap, til bevisførsel, til informasjon, opplevelse, underholdning, glede og nytte. Arkivene kan endre menneskeskjebner, vitenskapelige teorier, historiske "sannheter", samfunnsforhold og regjeringsmakt. Arkivene er en mektig kraft. Det er ikke oss gitt å si når en bestemt kildetype står ved høyden av sitt brukspotensiale. Av og til tenker jeg, når jeg går gjennom magasinet og betrakter enkelte protokollrekker, på Olav H. Hauges dikt Sleggja:

Sleggja

Eg er berre
ei sleggje.
Eg stend der no.
Eg lyt berre til
når det røyner på.

- - -

Disse protokollrekkenes tid kommer.

Men sammen med aksentueringen av den "aktive" formidlingen (delvis på bekostning av den mer tradisjonelle) kommer også et synlighetskrav inn i bildet:

ABM-meldingen ser ut til å bruke den aktive formidlingen som den viktigste **målestokken** på arkivinstitusjoner:

"Elles er det gjennom den aktive formidlingen at arkiv, bibliotek og museum er mest synlege i gjennomføringa av samfunnsoppgåvene sine ... Som samfunnsinstitusjonar tevlar dei med mange andre påverknadskanalar om tid og engasjement. ... Men særleg i vår tid er det ikkje tilstrekkeleg at dette grunnarbeidet er framifrå skjotta dersom ikkje institusjonen i tillegg er i stand til å utvikla formidlingsstrategiar og –tiltak som overtydar brukarane om at dei representerar tilbod som held høge kvalitative mål." (s.16-17).

Sammen med synlighetskravet kommer et tidsperspektiv (eller mer korrekt: en mangel på tidsperspektiv!) som ved første øyekast kanskje virker dynamisk, men som ved litt refleksjon viser en holdning til verdi og tid som er en historisk betraktningssmåte fremmed. Følgende

utsagn fra ABM-meldingen er sitert en rekke ganger, som del av begrunnelsen for å prioritere formidlingen høyere:

”Dersom ikkje både institusjonane sjølve og brukarane er aktive i formidlingssituasjonen, vil arkiv, bibliotek og museum lett kunne reduserast til mål i seg sjølve, som svar utan spørsmål.” (s.17).

Dette med ”svar utan spørsmål” er jo veldig flott sagt, men veldig kort tenkt. Formuleringen er uttrykk for en type kortsiktighet som har preget store deler av samfunnslivet de siste årene, og som dessverre også har funnet sin vei inn i kulturvernet. Jeg blir minnet om mine psykologistudier for lang tid siden: Kravet om ”umiddelbar behovstilfredsstillelse” (instant gratification) er sagt å være et tegn på umodenhet som kan være plagsomt nok hos en fireåring, men som rettesnor for voksen handling blir det lett farlig for omgivelsene. Som ledesnor for kulturvern er det en katastrofe. Frasen ”svar uten spørsmål” gir lett assosiasjoner til forspilte muligheter, mislykket eksistens og lignende. Tanken på at det finnes arkivmateriale rundt om i våre depoter som ingen har spurt etter fremstår som en vederstyggelighet. Hva skal vi gjøre med det, hvis ingen vil ha det? Kassere det? Den virkelighet det dekker, nemlig at et bestemt arkivmateriale kanskje blir liggende ubrukt en generasjon eller to, er ingen katastrofe. De historiske interessefeltene og metoder er stadig i endring, og om 20 år er det nettopp dette materialet som står i fokus. Tenk bare på det forslitte eksempelet med kirkebøkene! Hvor mange var interessert i dem for 100 år siden? Jobber vi under evighetens synsvinkel, eller?

I Arkivmagasinet 1/04 sier John Herstad: *”Den senere tids forserte oppmerksomhet mot arkivformidling må ikke få oss til å tro at det er her de største utfordringene ligger. Utfordringene ligger på bevaringsiden”.*

Jeg er enig i dette. Vektleggingen av formidling i statlige styringssignaler er i ferd med å vippe over. Denne prioriteringen er i ferd med å bli et mantra som hindrer en konkret analyse og planmessig tenkning. Spesielt i vektleggingen av formidling i forhold til bevaring er jeg bekymret for implikasjonene av en del utsagn fra flere hold i arkivkretser (i retning av at det er ikke noen vits i å bevare materiale som aldri blir brukt). Dette er i ferd med å bane vei for en rimelig kortsiktig tidshorisont å vurdere denne verdien. Er et materiale som ikke blir brukt på 10 år verdiløst? Det har vært tatt til orde for at arkiver som ikke blir brukt på årevis bør kasseres. Hadde slike prinsipper vært fulgt de siste 50 år, hadde trolig **alle** de mye omtalte barnehjemsarkivene vært utslettet i dag ... Ja, jeg er **for** bevaring for bevaringens egen skyld! Et arkiv **er** et mål i seg selv!

I kampen for å bevare sporene etter samfunnets viktige transaksjoner må arkivene ikke bare kjempe mot dårlige rutiner, slendrian, uansvarlighet, ressursmangel og historieløshet. Også aktverdige motiver som personvern hensyn har dessverre noen ganger kommet ut på feil side. Datatilsynet brukte alt for lang tid til å innse at sletting av sensitive personregistre ikke var veien å gå.

I dette arbeidet, som er tungt og møysommelig, må vi arbeide for forståelse for at bevaring av tilsynelatende kjedelige saker er viktig, og at arkivinstitusjonene kan spille en upartisk, samfunnsmessig rolle som i svært mange tilfeller bidrar til å avsløre feilbehandling og overgrep. I denne situasjonen hjelper det ikke å raljere over arkivenes passive lagerfunksjon og fremheve rollen som historieforteller. Det kan vel alltid bli noen spennende historier å

fortelle, men dersom ikke arkivene får forståelse for sin rolle som passivt lager, blir det mange historiekilder som ikke blir bevart.

Formidling av hva, for hvem, hvordan?

Jeg mener arkivenes målgruppe er befolkningen, samfunnet i all sin bredde og kompleksitet: Offentlige saksbehandlere, forskere, journalister, kunstnere, forretningsfolk, men først og fremst folk flest, som trenger å få dokumentert ett eller annet i livet sitt eller omgivelsene sine. Kanskje arkivenes viktigste målgruppe bør være dem som ikke vet at de trenger arkivhjelp i ett eller annet problem de strever med eller en hobby de har glede av.

Tradisjonelt har formidlingstiltak listet opp hva slags kildemateriale som finnes, og i noen grad også forklart dem i sin sammenheng, og hvordan brukerne kan trenge inn i dem. En formidlingsform som også har eksistert en stund er utstillingen eller fortellingen, der arkivmaterialet tjener som bakteppe eller illustrasjoner for et historisk forløp eller samfunnsfenomen. Kildepublikasjoner er også en hevdvunnen form for arkivformidling, i den senere tid er dette blitt den klart mest omfattende, delvis på grunn av muligheten til å nå frem til svært mange gjennom internett, delvis på grunn av at det av ulike årsaker har vært mulig å kanalisere store ressurser inn i ulike former for digitalisering av mye benyttet materiale. Av noe nyere dato er forsøk på å generalisere en del av veiledningen til publikum og la den foregå over nettet i form av oppslagverk, kildepresentasjoner osv.

Mye av diskusjonen nå tar utgangspunkt i formuleringen ”arkiv, bibliotek og museum som institusjonaliserte historieforteljarar”. Opphavet til dette uttrykket er trolig Bergen kommunes kulturmelding fra 1993, der formidlingsprosjektet ”Bergen som historieforteller” oppsummeres slik: ”Bergen kommune ser det som en viktig oppgave å bidra til at det gjennomføres formidlingsprosjekt når det gjelder minnesmerker, historie, gatenavn, arkitektur osv på bred front ... gjennom konkret samarbeid mellom kulturavdelingen, lokale kulturkontor og forsknings- og museumsinstitusjoner, og andre aktuelle fagmiljøer”. Ideen var å ”la kildene fortelle”. Konseptet har trolig fulgt med en av forfatterne inn i Kulturdepartementet og utviklet seg videre der.

Jeg tror nok Ranveig Låg Gausdal (Arkivmagasinet 1/04) har rett når hun påpeker at det i ABM-meldingen ikke er snakk om hvorvidt institusjonene bør være historiefortellere eller ikke, men at de allerede er det og at ”*Slik uttrykket er brukt i meldingen, har det i utgangspunktet ikke noe med formidling å gjøre*”. Poenget er imidlertid at en rekke av debattantene nettopp har tatt dette uttrykket og omformet det på sin måte, som argument for at arkivene må bli flinkere til å fortelle historier, og da gjerne med et avvikende synspunkt enn de rådende oppfatningene. John Herstad tolker dette som at det da blir arkivarenes subjektive vinkling som blir presentert, og avviser bestemt at dette er en farbar vei for arkivene. Frontlinjene i debatten har høyt og tydelig markert seg. De utgjøres av våre ”foresatte” i arkivverdenen, ABM-utvikling og Riksarkivaren. Og hvordan skal da en stakkars byarkivar innrette seg?

En annen sak er at det fra departementets side kan se ut som om den ”nye” formidlingen ikke skal supplere den mer tradisjonelle. I ABM-meldingens kapittel 3.6 Retningslinjer for den statlige politikken overført arkiv, bibliotek og museum i åra framover, avsluttes punktet om formidling slik: ”*Målet må vera at IKT-baserte løysingar etter kvart skal erstatta eksisterande manuelle ordningar, ikkje koma i tillegg til det eksisterande.*” (s. 21)

For meg er det vanskelig å lese disse utsagnene som noe annet enn en strategi for at en ”instrumentell” formidling, en ”fjernformidling” via IKT, utstillinger og publisering langt på vei skal erstatte en menneskebasert, dialogpreget formidling på lesesalen eller lignende. Det er jo allerede uttrykt at en av hensiktene med Digitalarkivet er å redusere lesesalsbesøket på statsarkivene. Og i forhold til de mange som faktisk kan hente ned sin informasjon fra nettet er dette nyttig og positivt (selv om det har vært pekt på en del kildekritiske problemer, som jeg ikke skal ta opp her). Men alle våre brukere er ikke slektsforskere, i de kommunale arkivinstitusjonene er det faktisk ganske få som er det. Våre brukere trenger i stor grad veiledning og personlig oppfølging. Veiledningen prøver vi nå på Bergen Byarkiv i stor grad å legge ut på nettet i oppslagsverket <Ove>, men den personlige oppfølgingen vil fremdeles være svært viktig så lenge vi har med mennesker å gjøre.

Språk er makt. Det er ikke likegyldig hvordan nye budskap bæres frem. Vi mener den jobben vi gjør overfor tidligere barnehjemsbarn, folk som søker tegninger til huset sitt, reguleringsplaner, veirettigheter og lignende er viktig. Vi er faktisk stolte av dette. Derfor gjør det noe med oss når personer i fremtredende stillinger omtaler denne virksomheten ved hjelp av adjektiver/adverb som ”tilfeldige forespørslar”, ”passiv tilrettelegging”, ”bare”, og impliserer at den ikke tilfredsstillende ”strengere krav”. Og spesielt når den – selv om det innrømmes at den kan innebære god service - ”viderefører ein tradisjon som fungerer udemokratisk og er teknologisk utdatert” og er et eksempel på den ”tunge børa” som arkivinstitusjonene bærer på. Og vi som trodde vi viste medmenneskelighet!

Både kunnskap og opplevelser er bra saker, ”*Kjelder til kunnskap og oppleving*” som er undertittelen på St.meld 22 er egentlig en god samletittel for hele satsningsområdet arkiv, bibliotek og museum. Men fordi den er så bred, blir den også upresis. Dersom ikke kunnskapsbegrepet inkluderer (og også prioriterer) dokumentasjon når vi snakker spesifikt om arkiv, ja da er vi på feile veier. For det er når vi ser på de tiltakene som utkrystalliserer seg i praksis fra disse honnørordene at jeg frykter at **opplevelsene** kommer i høysetet, **kunnskapen** blir lett hobbybasert, kjekt-å-vite-kunnskap, mens den livsviktige **dokumentasjonen** ligger i skyggene.

Og hva er det vi skal måle vår suksess etter? Skal opplevelser for mange rangere foran livsviktig dokumentasjon til relativt få? Mer avgjørende er kanskje spørsmålet: Hva er det våre myndigheter måler vår suksess etter?

Både ABM-meldingen (Kjelder til kunnskap og oppleving) og Kulturmeldingen (Kulturpolitikk fram mot 2014, nr. 48/2002-2003) er ganske kritiske til arkivenes formidlingsvirksomhet, og sier til dels eksplisitt at arkivene ligger langt bak bibliotek og museer på dette området. En skulle da kunne vente at disse meldingene ville stille opp en rekke nye mål for dette området, trekke inn erfaringer fra de øvrige feltene og gi noen signaler. Så vidt jeg kan se mangler dette. Aktiv formidling på arkivområdet er for disse to meldingene omtrent utelukkende digitalisering av arkivkilder for å legge dem ut på nettet. Siden en såpass tung aktør som Arkivverket har en hovedsatsning her, er det ikke unaturlig at dette får stor vekt. Men enerådende? Og øket innsats på formidlingsområdet betyr i disse meldingene mer av det samme. Det er sikkert riktig at vi trenger flere digitaliserte kilder, men særlig nyskapende er det ikke.

ABM-utvikling, organet som ble til som resultat av den første av disse meldingene får selvsagt sine styringssignaler fra disse meldingene. Og følger opp med fokusering på nyskapende virksomhet, formidling, historiefortellerrollen etc. Men – som sitert ovenfor - på

spørsmålet om digitalisering av kilder for nettet skiller de lag, Kulturmeldingens **oppsummering** av oppgavene innenfor arkivformidling sier:

"For å opna arkivkjeldene for eit stort publikum og slik bringa arkiv ut til folket må ein intensivt arbeidast for å digitalisera utvalde kjeldeseriar og gjera dei tilgjengelege gjennom nettbaserte tenester." (s. 13 gir dette som konklusjon og s.169 utbroderer det over nesten en side som **eneste** formidlingsiltak!) . Dette vil ikke ABM-U regne inn i sitt formidlingsbegrep.

Om jeg skulle prøve å blinke ut et alternativt satsningsfelt til mer digitalisering av objektbaserte kildeserier, ville jeg foreslå å bygge opp databaser over saks- og emnetitler fra saksarkiver og journalsystemer. Den enkleste måten å gjøre dette på er å registrere sakstitler på mappenivå i Asta. Hos oss har vi nå registrert vel 100.000 slike sakstitler, vesentlig fra saksarkiv og personalmapper fra etterkrigstiden. Foreløpig er de bare tilgjengelig for søk av oss selv, i vår egen base. Men vi ser allerede den enorme nytteverdien i dette. Andre har begynt å lage databaser over vedtak i herredsstyresaker. Det er et skritt i samme retning. Når det nye web-baserte grensesnittet for Asta kommer på plass, og kanskje også en felles nasjonal base, ser en at disse opplysningene kan bli søkbare for svært mange, over nettet. Det nye med dette er at det vil være en inngang til det saksorienterte, forvaltningsmessige arkivmaterialet, ofte i komplekse strukturer, som hittil stort sett har glimret med sitt fravær i nettformidlingen. Selv om det neppe vil være aktuelt å presentere dette kildematerialet i digitalisert form på nettet, vil det likevel gi brukerne kunnskap om at det de søker etter finnes, og også hvilken katalogsignatur det har, slik at det er lett å finne frem. En kobling til e-postbasert bestillingskjema ligger innen rekkevidde.

Om formidlingsdebatten.

Den debatten som nå går om formidling og tilstøtende foreteelser er ikke en rent akademisk diskusjon. Den er i stor grad en diskusjon om penger, siden ulike statlige støtteordninger er bundet sterkt opp til de signalene som har vært gitt. Det er ikke noe nytt at staten legger mer penger i støtte til tiltak som trekker i den retningen den ønsker. Det nye er at det nesten ikke gis støtte til noe annet. Denne skylapp-prioriteringen sees ikke bare på arkivfeltet, men sies å være en tendens over store deler av samfunnsfeltet, New Public Management kalles det, og kjennetegnes blant annet ved at ingenting annet enn det uttrykkelig prioriterte er interessant eller verdig støtte. De samme midlene brukes til å "konsolidere" museene og å uniformere enøk-tiltak. Innenfor arkivfeltet gis det ganske klare signaler om at det ikke vil bli gitt prosjektstøtte til "driftsmessige oppgaver" som ordning, katalogisering, konservering, skanning, med mindre det skulle være noe spesielt nyskapende ved det. At man "bare" vil sikre og tilgjengeliggjøre et viktig arkiv og trenger støtte er simpelthen ikke nok lenger. Det er noe nytt. Og det oppleves svært negativt.

Debatten er også i noen grad en forpostfektning om roller, makt og innflytelse i det Arkiv-Norge som er under utvikling. På begge sider har temperaturen steget, og det er innlysende at en ikke bare snakker om formidling lenger. Dette gjør det vanskelig for andre å ta del i en i utgangspunktet faglig diskusjon uten å bli tatt til inntekt for den ene eller den andre siden i en helt annen setting. "Når elefantene slåss, er det gresset som lider", sier de i Afrika.

- - -

Men la oss avslutte på en mer positiv note. Når gjelder å karakterisere at arkivformidlingen virkelig er vellykket, og du finner det dokumentet som setter alt i sammenheng, da er det haikudikteren Issa som kommer nærmest, og får det siste ordet:

Gjennom en revne i veggen
ser jeg i undring
stjernehimmelen folde seg ut
ved natt ...